

механізми в економіці, дія яких зменшує реакцію валового внутрішнього продукту на зміни сукупного попиту [2, с. 98–99].

Фінансова політика держави насправді є потужним важелем управління фінансовими відносинами поєднуючи в собі складові, які відповідають за найважливіші напрямки їх реалізації. Проте зважаючи на ускладнення фінансово-господарських відносин, постійне збільшення та урізноманітнення нормативно-правової бази, появою більшої кількості суб'єктів фінансових відносин об'єктивно виникає ситуація, коли галузі народного господарства мають певні особливості і загальнодержавна політика не завжди може адекватно реагувати на нові виклики. Саме тому окремі галузі економіки, які мають важливе суспільне значення також доцільно розглядати в контексті фінансової політики як важливу складову частину.

Література:

1. Салтикова Г. В. Фінансова політика держави: сутність, напрями та інструменти реалізації / Г. В. Салтикова // Вісник МСУ. – 2011. – №1. – С. 170–180.
2. Кириленко В. До питання про суть і функції фінансової політики держави / В. Кириленко // Світ фінансів. – 2007. – №4. – С. 94–99.

Лободіна З. М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

РОЛЬ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Реформування бюджетної системи України, розпочате ще на початку ХХ століття, не можна назвати логічно завершеним. Поряд із вагомими здобутками бюджетної реформи виявлено проблеми, що потребують невідкладного розв'язання, оскільки є невід'ємною умовою зміцнення економіки демократичного суспільства. Більшість із них пов'язані з необхідністю внесення змін до чинного порядку формування доходів та здійснення видатків бюджетів різних рівнів, організації системи міжбюджетних відносин, пошуку джерел фінансування бюджету тощо.

В умовах децентралізації бюджетної системи практика наповнення місцевих бюджетів України свідчить про недостатність обсягу доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, та доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, для адекватного фінансування виконання делегованих та власних повноважень органів місцевого самоврядування. А тому при розробці та реалізації бюджетної політики виникає необхідність використання такого важеля бюджетного механізму як міжбюджетні трансферти.

Згідно з Бюджетним кодексом України [1], міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Вони поділяються на дотацію вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до державного та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, додаткові дотації.

С. Слухай та Н. Здерка пов'язують запровадження міжбюджетних трансфертів із необхідністю вирішення таких завдань:

- вирівнювання здатності місцевих колективів фінансувати надання локальних суспільних благ, зважаючи на об'єктивні відмінності їх можливостей акумулювати доходи з місцевих джерел;

- стимулювання центральною владою місцевих видатків на виробництво суспільних благ, які створюють корисний ефект на міжрегіональному та національному рівнях;

- забезпечення місцевих урядів необхідними коштами на виконання їх функцій, якщо місцевих джерел доходів для цього недостатньо [4, с. 17].

Погоджуючись із наведеними вище поглядами про багатогранність завдань міжбюджетних трансфертів, вважаємо за необхідне уточнити, що вони не стосуються такого виду міжбюджетних трансфертів, як кошти, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів. Таким чином, головне призначення трансфертів, які надходять до місцевих бюджетів – розв'язувати проблеми вертикальної і горизонтальної незбалансованості бюджетів, що виникають внаслідок невідповідності між повноваженнями на здійснення видатків та спроможністю наповнювати дохідну частину місцевого бюджету за рахунок податкових і неподаткових надходжень.

Слід підкреслити, що за рахунок трансфертів формується значна частина доходів місцевих бюджетів не тільки України, але й зарубіжних країн. Так, наприкінці минулого століття питома вага трансфертів у доходах бюджетів органів місцевого самоврядування окремих економічно розвинених країн складала: у Швеції та Австрії – 19–20%; Фінляндії – 21%; Франції, Німеччині та Іспанії – 34–35%; США і Норвегії – 37–38%; Данії – 44%; Італії – 49%; Великобританії – більше 70%. Частка трансфертів в доходах місцевих бюджетів постсоціалістичних країн була ще більшою і складала, як правило, 50–80% [3, с. 48].

Міжбюджетні трансферти, які надійшли до місцевих бюджетів, їх динаміка та роль у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів України в 2007–2011 рр. показані в табл. 1.

Як свідчать дані табл. 1, обсяг міжбюджетних трансфертів, отриманих місцевими бюджетами, як і доходів місцевих бюджетів, з року в рік зростає. Так у 2011 р обсяг міжбюджетних трансфертів зріс на 46,18 млрд. грн. або 94,8% порівняно із 2007 р., доходів місцевих бюджетів – на 28,3 млрд. грн. або 48,5%.

Динаміка міжбюджетних трансфертів та частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України у 2007–2011 рр.*

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	Абсолютний приріст	Темп приросту, %
Міжбюджетні трансферти, млрд. грн.	48,7	63,58	63,52	78,88	94,88	46,18	94,8
Темп приросту міжбюджетних трансфертів, у% до попереднього року	–	30,55	-0,09	24,18	20,28	-10,27	–
Доходи місцевих бюджетів, млрд. грн.	58,35	73,88	71,04	80,51	86,65	28,3	48,5
Темп приросту доходів місцевих бюджетів, у% до попереднього року	–	26,62	-3,84	13,33	7,63	-18,99	–
Доходи місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів, млрд. грн.	107,05	137,46	134,56	159,39	181,53	74,48	69,6
Частка міжбюджетних трансфертів в доходах місцевих бюджетів, %	45,49	46,25	47,21	49,49	52,26	6,77	–

* *Примітка.* Розраховано та побудовано на основі [2].

Порівнюючи темпи приросту доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів, встановлено, що упродовж 2007–2011 рр. доходи місцевих бюджетів зростали повільніше, ніж міжбюджетні трансферти, отримані місцевими бюджетами. Середній темп приросту доходів становив 13,94%, у той час, як міжбюджетних трансфертів – 24,65%.

У 2007–2011 рр. спостерігалася негативна тенденція зростання частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів на 6,77% до 52,26% у 2011 р., що є свідченням зростання ролі трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів та виникнення передумов до зниження мотивації органів місцевої влади до мобілізації податкових та інших надходжень. Позитивне, на перший погляд, збільшення обсягу дохідної частини місцевих бюджетів насправді означає посилення фінансової залежності органів місцевого самоврядування від центральних органів державної влади та їхню неспроможність за рахунок доходів місцевих бюджетів, що враховуються при

визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, та доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, здійснювати видатки на виконання делегованих та власних повноважень.

Найбільшу частку у структурі міжбюджетних трансфертів займала дотація вирівнювання – у 2011 р. – 46%. Основне призначення зазначеного виду міжбюджетних трансфертів полягає у фінансовому вирівнюванні розрахункового обсягу видатків місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, обрахованого із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості і коригуючих коефіцієнтів та доходів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Зважаючи на те, що найбільша питома вага в загальному обсязі видатків місцевих бюджетів припадає саме на реалізацію соціальних програм (соціальний захист і соціальне забезпечення, освіту та охорону здоров'я і т.д.), суттєвого значення з кожним роком набувають і субвенції соціального значення. Так, у 2011 р. частка субвенцій соціального призначення у обсязі субвенцій, які надані з Державного бюджету України місцевим становила близько 83%. Це позитивно впливає на соціальне становище регіонів та громад.

Отже, результати проведеного дослідження, дають підстави констатувати зростаючу роль міжбюджетних трансфертів (зокрема, дотацій) у формуванні доходів місцевих бюджетів, що супроводжується одночасним зниженням фінансової самостійності органів місцевого самоврядування і збільшенням рівня дотаційності місцевих бюджетів. Підтвердженням цього служить те, що у 2011 р. до місцевих бюджетів з Державного бюджету України надійшло 94,88 млрд. грн. міжбюджетних трансфертів (52,26% від доходів місцевих бюджетів), у той час, як з місцевих бюджетів до державного – 2,72 млрд. грн. (0,86% від доходів державного бюджету). Обсяг коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного, у 2011 р. на 59% зменшився порівняно із 2010 р. Це частково можна пояснити змінами, внесеними до Бюджетного кодексу України, згідно з якими 50% податку на доходи фізичних осіб, що перераховується податковими агентами, зареєстрованими на території міста Києва, зараховується до Державного бюджету України.

Що стосується самого порядку планування та перерахування міжбюджетних трансфертів, перспективними напрямками удосконалення зазначеного процесу мають стати: детальніше врахування при розрахунку дотацій, субвенцій відмінностей соціально-економічного розвитку територій; підвищення прозорості їх планування та розподілу між місцевим бюджетам; посилення контролю за цільовим та ефективним використанням субвенцій тощо.

Література:

1. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Звітність про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2007–2011 рр. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
3. Слухай С. В. Особливості фінансової підтримки місцевих бюджетів / Слухай С. В. // Фінанси України. – 2002. – №9. – С.48–55.
4. Слухай С. В. Формування доходів місцевих бюджетів у контексті трансформації податкової реформи / Слухай С. В., Здерка Н. Я. // Фінанси України. – 2006. – №5. – С. 12–19.

Лубкей Н. П.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ

Сьогодні проблема забезпечення високої ефективності управління державним боргом гостро стоїть майже в усіх країнах світу. Україна не є виключенням у даному випадку. Для розв'язання вказаної проблеми необхідно відповідним чином налагодити механізм управління державним боргом у державі, а також навчитись вміло застосовувати інструменти та важелі регулювання державного боргу.

Проблеми функціонування механізму управління державним боргом в Україні досліджували у своїх наукових працях такі вітчизняні вчені, як Ж. В. Гарбар, Л. І. Губанова, Н. В. Зражевська, І. О. Лютий, О. О. Прутська, О. Д. Рожко, В. В. Руденко, О. А. Сьомченков та багато інших. Віддаючи належне високому рівню наукових робіт перелічених дослідників, варто зазначити, що у вітчизняній спеціалізованій літературі відсутня чітка та повна характеристика складу механізму управління державним боргом, не розкрито достатньою мірою особливості та проблеми його функціонування в Україні.

Управління державним боргом – це комплекс заходів, що приймаються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення місця та умов здійснення запозичень, розміщення і погашення державних позик, а також забезпечення платоспроможності держави і гармонізації інтересів позичальників, інвесторів і кредиторів [1, с. 74].

Управління державним боргом здійснює, насамперед, система державних органів (суб'єкт управління державним боргом) шляхом впливу на об'єкт управління (боргові зобов'язання) через відповідний механізм – механізм управління державним боргом.

Пропонуємо наступне авторське визначення даного поняття: механізм управління державним боргом – це сукупність організаційно-правових,